

Галина ТРІЛЛЕНБЕРГ

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИКА ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ У КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ “НОВОЇ ЕКОНОМІКИ”

Розглянуто необхідність модернізації системи освіти в Україні за європейськими зразками. Показано роль освіти як основного чинника формування людського капіталу за умов розбудови “ нової економіки ”. Виявлено взаємозв’язки інноваційного розвитку економіки з удосконаленням системи освіти. Запропоновано шляхи поліпшення фінансування і підвищення якості вищої освіти в Україні, її наближення до європейських стандартів.

До початку ХХІ століття у світовій політиці відбулись радикальні зміни. Здійснюється будівництво єдиної Європи, що, на думку її жителів, сприятиме культурному та академічному співробітництву. Важлива роль тут належить освіті. Адже в сучасному демократичному суспільстві зростає розуміння того, що міцність його політичних і соціально-економічних основ у певній мірі залежить від освіти громадян. Не випадково у всьому світі швидко збільшується число студентів. За даними Європейської комісії, в 15 країнах – членах Європейського Союзу за два десятиліття студентський контингент подвоївся. Останнім часом у більшості високорозвинутих країн освіта віднесена до найбільш пріоритетних сфер діяльності. Адже вона забезпечує зростання продуктивності праці, підвищення ефективності виробництва.

Нині Україна вступила у відповідальний етап побудови нової держави, де забезпечення права на освіту, на працю, на вільний вибір професії, на здоров’я, соціальне забезпечення, як і на життя, стає основним правом кожної людини, гарантованим державою. „Назустріч людям” названа урядова програма [7]. У більшості розвинених країн роль держави у сфері соціальних послуг вища, ніж у інших сферах економіки, а в освіті державний сектор займає панівну позицію. Адже цій сфері діяльності належить чи не найголовніша роль у формуванні людського капіталу, який нині є вирішальним у розвитку економіки, створенні ВВП. У світі дві третини останнього створюється саме завдяки людському капіталу, важливою складовою якого є освітній рівень. Він є не лише фактором економічного прогресу, фактором забезпечення національної безпеки, соціальної мобільності та активності, соціально-економічного розвитку, цивілізованості суспільства, але і сприяє зниженню соціальної нерівності, бідності, безробіття, оскільки темпи науково-технічного прогресу, рівень організації виробництва, культури, продуктивності праці – все це похідні від людського капіталу. Тому людський капітал, таку його складову як освіта можна віднести до категорії соціально значимих благ. А освітня політика – це відносини не лише щодо забезпечення населення відповідними послугами,

але і щодо формування життєвого рівня населення і розвитку відповідної інфраструктури, формування, відтворення та розвитку людського капіталу. З 2000 р. ВВП в Україні має тенденцію до зростання. Саме економічне піднесення на перший план висуває завдання формування системи неперервної освіти. У цьому контексті забезпечення доступності освіти набуває ще один вимір: формування умов для територіальної, соціальної та академічної мобільності молоді. Це й зумовлює значну актуальність дослідження даної проблеми.

Дослідженню освіти, формуванню інтелектуального потенціалу людського капіталу в останні роки приділяється значна увага науковців. У їх числі варто виділити праці М. І. Долішнього, Є. М. Жильцова, В. І. Куценко, В. М. Новікова, А. Ф. Мельник, Л. Я. Якобсона та інших. Проте, незважаючи на активні наукові пошуки і певні здобутки, формування ринку освітніх послуг, який все активніше стає способом просунення країн на глобальному ринку праці і міжнародному ринку новітніх технологій, поступово перетворюється в один із провідних елементів геополітики та економічної стратегії держав при завоюванні нових ринків. Ще недостатня увага приділена розкриттю ролі кожної ланки, у т.ч. вищої освіти у формуванні сучасної економіки, що базується на знаннях, людському капіталі, який ми розглядаємо як сукупність характеристик здоров'я, освіти, кваліфікації, професійного досвіду, що використовуються у процесі виробництва, у формуванні економіки. Погіршення навіть одного із перерахованих показників, приміром, стану здоров'я, призводить до зниження очікуваної тривалості життя, ефективності і тривалості функціонування людського капіталу, який по-іншому можна назвати продуктивною здатністю, вміннями та навичками.

Йде пошук шляхів удосконалення системи фахової освіти, перетворення її в інвестиційно привабливу сферу діяльності. У травні 2005р. Україна підписала Болонську декларацію і вступила в Болонський процес, що сприятиме просуванню нашої освіти на міжнародній арені, зростанню якості людського капіталу.

В Україні, як і в усьому світі, зростає роль освіти у розвитку економіки, здійсненні соціально-економічних перетворень. Неухильно зростає освітній рівень населення. Якщо у 1959 р. на 1000 осіб повну вищу освіту мав 21 чол., то за матеріалами останнього перепису – 129, неповну вищу – відповідно 55 і 177. Особливо високі темпи зростання цієї освіти серед чоловіків (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка зростання питомої ваги осіб з вищою освітою

Проте має місце відсутність адекватної реакції професійної освіти на потреби ринку праці. Значна частина випускників вищої школи (до третини) не працевлаштовуються за спеціальністю. Потреба в професійній освіті особливо відчутною стала в умовах формування ринкових відносин. Адже на ринку праці до тих, хто шукає роботу, ставляться вимоги: наявність конкурентоздатних фаху і спеціальностей, рівень підготовки кадрів з урахуванням потреб роботодавців тощо. Отримання фахової підготовки дозволяє людині нагромадити капітал своєї особистості, працевлаштуватись, здобути впевненість у собі. Особливу велику впевненість у цьому надає вища освіта, яка останнім часом стала надзвичайно жаданою не лише у нашій країні, а й у світі. Достатньо зазначити, що за роки незалежності кількість студентів в Україні у розрахунку на 10 тис. жителів зросла майже втричі (рис. 2).

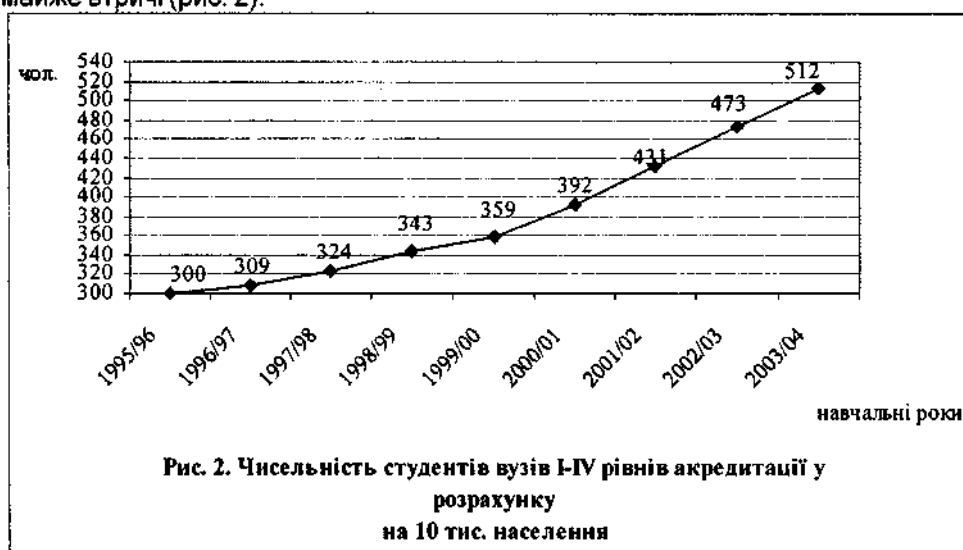

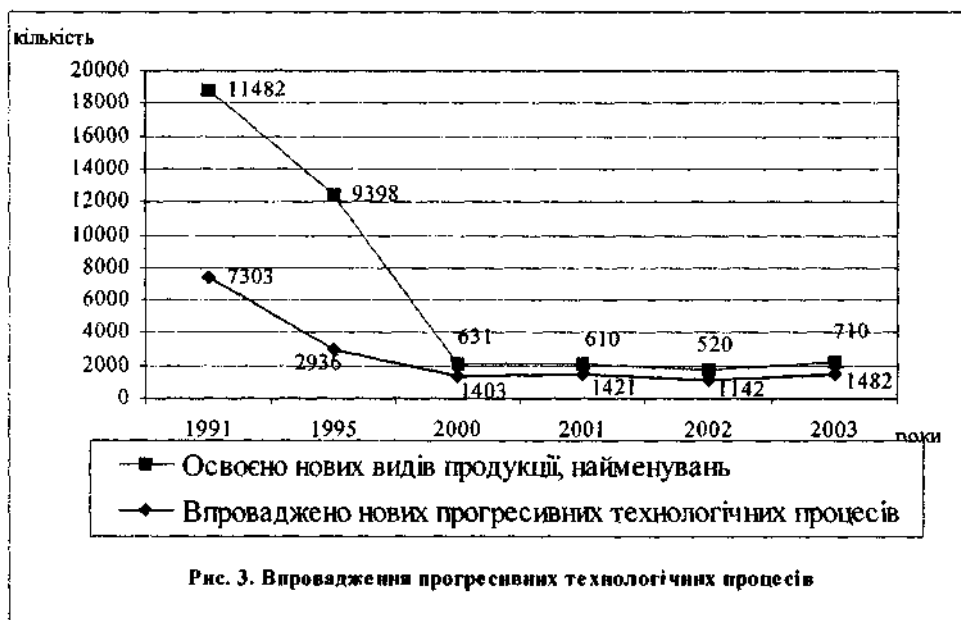
Рис. 2. Чисельність студентів вузів I-IV рівнів акредитації у розрахунку на 10 тис. населення

Разом з тим, варто відзначити, що і в минулому рівень освіти в Україні був високий. Проте економіка з кожним роком, особливо у 80-і роки минулого століття, відчутно почала відставати від освітнього рівня. Це можна пояснити, поряд з іншими причинами, або ж зниженням якості знань, або ж низькою ефективністю їх використання, в результаті чого освітній потенціал не був реалізований.

Якість людського капіталу – одна із головних характеристик стану народу. Останній є носієм інтелектуального потенціалу, значення якого значно зростає в постіндустріальному суспільстві. Втрата інтелектуального потенціалу дестабілізує та ослаблює країну, а в таких умовах, в яких нині перебуває наша держава, може стати загрозою національної безпеки. Тому модернізація освіти, основними цілями якої є забезпечення якості, доступності та ефективності, є гострою і актуальною проблемою. Економічне піднесення, яке має місце останнім часом, на перший план висуває формування системи безперервної освіти.

XXI століття – це століття постіндустріального суспільства. Україна, яка рухається в європейському напрямку, має так розвивати свою економіку, щоб прискорити забезпечення входження у це суспільство. Цьому має сприяти інноваційна реструктуризація економіки, що, в свою чергу, передбачає перехід від розвитку, що базується на природних ресурсах, до такого, що базується на знаннях.

Історія підтверджує, що будь-яка успішно функціонуюча економіка базується саме на знаннях. Україною визнана необхідність запровадження інноваційної моделі розвитку економіки України. Інновації – це необхідний елемент будь-якого відтворювального процесу. Інноваційні технології ставлять на тверду практичну основу великий гуманістичний принцип, сформульований видатним педагогом-гуманістом Я. Каленським: "учити всіх і всьому", без будь-яких дискримінаційних обмежень. У цей час людство стрімко змінює своє соціальне та інтелектуальне обличчя, інформація перетворилась в глобальний ресурс економічного зростання. Саме інформація, управління та організація дозволили розвинути країнам вступити в нову фазу розвитку цивілізації, формувати інноваційну модель економічного розвитку. Проте в Україні, на відміну від таких країн як США, Великобританія, Франція, де в останнє десятиріччя відбулась зміна державних пріоритетів на користь інвестицій у галузі, які формують людський капітал¹ [6, с.165–168], на жаль, спостерігається зменшення кількості підприємств, які впроваджують інновації. І ця тенденція має місце і нині. Якщо, скажімо, у 2000 р. кількість промислових підприємств, які впроваджували інновації, складала 1491, то в 2003 р. – 1120; освоювали виробництво нових видів продукції – відповідно 1372 і 917, з них нові види техніки – 202 і 185. Зменшується і загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості. У 1998 р., приміром, витрати на дослідження і розробки складали 14,2%, у 2003 р. – 10,2; на придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані із впровадженням інновацій, – 73,9 і 61,2% інноваційних витрат, а звідси і зменшення масштабів впровадження прогресивних технологічних процесів у виробництво [12] (рис. 3).

¹ У США федеральним бюджетом в області науки на 2004 р. 25% направлено на дослідження, що здійснюється Національним інститутом здоров'я. До цього ще треба додати 200 млрд. дол., які вкладає в дослідження і розробки приватний сектор США, основні пріоритети якого – фармація, електроніка, програмне забезпечення і зв'язок.

Недостатнє фінансування системи освіти призвело до того, що ступінь зносу основних фондів в освітніх закладах перевищив 40%. Коефіцієнт оновлення основних фондів не перевищує 1,2%. Тривалий період недостатнього фінансування освіти, затрат на придбання обладнання веде до збільшення ризику різних аварій в освітніх закладах, до відставання результатів навчання від сучасних вимог. Ситуація дещо поліпшилася лише останнім часом. Почалось оновлення матеріально-технічної бази, розширились можливості використання інтернет-технологій.

Поряд з іншими чинниками, негативним тенденціям в розвитку освітнього потенціалу сприяло і погіршення якості підготовки кадрів. Цьому сприяло відкриття численних філіалів (без належної матеріально-технічної та кадрової бази), недержавних вузів, "комерційних груп". Освітній фактор виступає одним з найважливіших довгострокових рушіїв цього процесу. Тому назрілою є проблема модернізації освіти. Адже нині має місце нерозвиненість неперервної освіти як механізму забезпечення поточних і перспективних потреб суспільства, що динамічно розвивається та економіки в професійних кадрах необхідної кваліфікації; неадекватність існуючих освітніх стандартів сучасним вимогам; зниження якості освіти при масовому охопленні молоді вищою освітою. Усвідомлення важливості цього фактора втілюється в започаткуванні Болонського процесу – "підписанням у м. Болоньї у 1999 р. 33-ма країнами Європи угоди про інтеграцію вищої освіти різних країн світу. У 2003 р. у Болонському процесі брали участь 40 країн Європи. Не включеними залишались Білорусь, Молдова, Монако, Сан-Маріно і Україна. Україна отримала статус спостерігача у Болонському процесі, йшла шляхом підписання двосторонніх угод у процесі інтеграції до Європейського освітнього простору. Перевагою Болонського процесу є визначення та оцінка стандартів якості вищої освіти по всій Європі. Болонський процес передбачає комплекс взаємопов'язаних заходів, направлених на зближення освітніх систем і способів оцінки якості знань в країнах Європи. Його метою є надання студентам свободи у виборі місця і програми навчання, полегшення працевлаштування на європейському ринку праці. На конференції міністрів освіти у Норвегії у 2005 році українська делегація підписала угоду про приєднання України до Болонського процесу, а з 2010 р. вища освіта в нашій державі має перейти на Європейські стандарти. Це позитивно позначиться не лише на якості підготовки кадрів, але й на формуванні в Україні інноваційної моделі економічного розвитку.

Це вимагає розв'язання низки методологічних проблем. Досі відсутня статистика рівня наукомісткості продукції. Не можна визначити і продукцію, яка є конкурентоздатною як на внутрішньому, так і на світовому ринках. В її основі лежать інформація і знання. Новітнім пріоритетом в усіх країнах останнім часом стали програми в області нанотехнологій. З кожним днем удосконалюється система обробки знань та інформації, що дозволяє їх генерувати в нову інформацію, в нові знання. Основу сучасного економічного розвитку, що базується на знаннях, складає третинна освіта, зокрема, професійна освіта, вища, а також післявузівська (аспірантура і докторантура). Попит на цю освіту швидко зростає. То ж не дивно, що у високорозвинутих країнах, які стали на шлях інноваційного розвитку, пріоритет надається інвестиціям у фундаментальні науки, пов'язані з розвитком галузей, які

формують людський капітал. Так, у країнах ОЕСД частка загальних витрат, скажімо, на освіту у ВВП складає у середньому 5,9% (наука доказує, що для того, щоб відноситись до розвинених країн, необхідно витратити на освіту усіх рівнів від 4 до 6% загальної суми від ВВП) [1.6] При цьому у країнах континентальної Європи рівень суспільних витрат на вищу освіту вищий від середнього рівня розвинених країн. В Україні теж спостерігається збільшення витрат на вищу освіту як у загальних витратах, так і у ВВП (рис. 4). Останнім часом упроваджено кредитування здобуття вищої освіти. Лише в 2003 р. на ці цілі було виділено 15 млн. грн., хоча, зрозуміло, що цих коштів мало. Проте перші кроки уже зроблено. Тому в подальшому їх потрібно примножувати.

Рис. 4. Фінансування вищої освіти, % в загальних видатках і ВВП

Потреба в освіті особливо відчутною стала в умовах формування ринкових відносин. Ринкові структури постійно звертаються до сфери освіти. Саме тут нагромаджені знання ринкового і соціального розвитку. В освітній сфері ведуться як науково-теоретичні дослідження, так і реалізація наукових ідей у практичній сфері.

Тенденцією розвитку вищої освіти є диференціація рівнів і розподіл типів підготовки. Навчальні заклади мають одночасно шукати нові можливості для отримання студентами якомога глибших знань і можливості їх реалізувати на практиці. В атмосфері реформ і відкритості практично в усіх регіонах і не лише у великих містах відкриваються нові вузи, що обумовлено необхідністю розширення та покращення вищої освіти. При цьому динаміка соціальної потреби у вищій освіті суттєво випереджає динаміку економічної потреби.

Вища освіта включає не лише професійну підготовку студента, але і його соціальний, інтелектуальний і культурний розвиток, який дає значний позитивний ефект для суспільства в цілому. В результаті нерідко можна почути тезу про перевиробництво спеціалістів з вищою освітою. Тут можна говорити лише про невідповідність структури підготовки кадрів, про неефективне їх використання, не у відповідності з профілем підготовки, а на посадах і робочих місцях, які не вимагають вищої освіти. Хоча в Україні дійсно має місце використання фахівців не

у відповідності з фаховою підготовкою, а також є безробітні серед випускників вищих навчальних закладів, не можна погодитись з наявністю перевиробництва фахівців у цілому. Адже наука доказує, по-перше, що фахівців з вищою освітою багато не буває; по-друге, країна досягає високого рівня розвитку економіки, добробуту населення лише за умов, якщо серед її працівників вищу освіту мають від 40 до 60%. Практика засвідчує, що збільшення кількості більш освічених людей сприяє зменшенню рівня злочинності в країні. Економіка виграє від наявності більш універсальної і більш підготовленої робочої сили. Люди з вищою освітою, як правило, більш інтелігентні, уважні у спілкуванні. А це особливо важливо нині, коли значна частина фахівців пішли працювати у сферу послуг. Звідси, щоб зменшити нераціонально витрачені кошти на розвиток освіти, треба забезпечити оптимальний баланс між професійною підготовкою і працевлаштуванням випускників вищих навчальних закладів. В Україні, не зважаючи на високі темпи зростання мережі вузів, вищу освіту (III-IV рівнів акредитації) мають всього лише 22,6%.

В радянські часи розвиток вищої освіти здійснювався в основному в рамках економічної потреби. Тобто план прийому і випуску здійснювався відповідно до прогнозованої потреби економіки в спеціалістах. Соціальна ж потреба, тобто потреба у вищій освіті як самоцінності, безвідносно до працевлаштування, у розрахунок не бралась. Нині ж соціальна потреба у вищій освіті виявилась надзвичайно сильною. То ж не дивно, що досить високими темпами зростає кількість студентів вищих навчальних закладів у цілому (рис. 5).

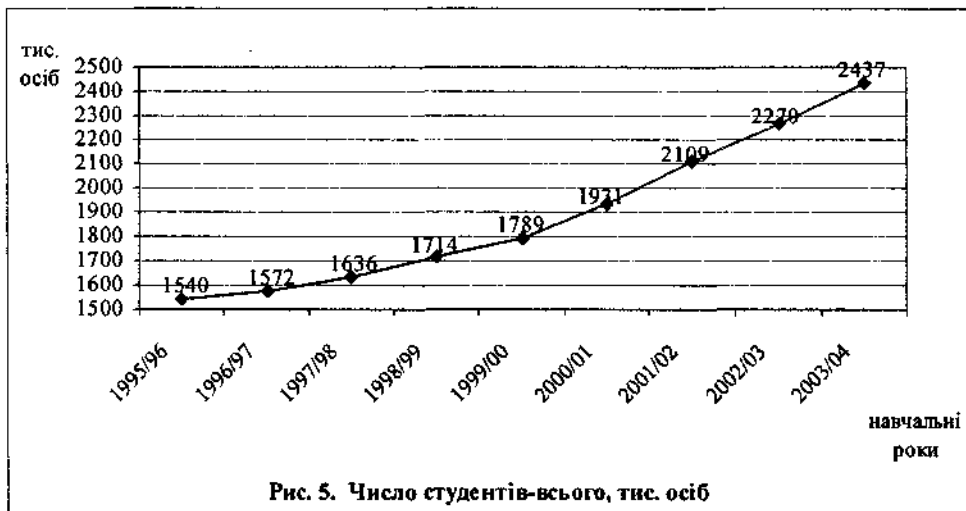

Рис. 5. Число студентів-всього, тис. осіб

Однак проблема доступності вищої освіти залишається. Це перш за все стосується формування умов для територіальної, соціальної та академічної мобільності молоді. Освіта як складова соціально-економічного розвитку покликана перетворитись у привабливу і відкриту для інвестицій сферу. Тому подальший розвиток вищої освіти, зростання масштабів підготовки кадрів має залишатись стратегією не лише на найближчу, але і на віддалену перспективу. Одночасно потребує постійного вдосконалення ланка освіти, що передбачає: наближення підготовки кадрів до потреб економіки; забезпечення гнучкого введення нових

спеціальностей і своєчасне їх регулювання; постійного підвищення якості підготовки спеціалістів, розвитку при цьому творчої ініціативи студентів, здатності застосовувати свої знання на практиці, пристосовуючи їх до нових умов.

Важливим напрямком цього є забезпечення відповідного фінансування навчальних закладів. Природним суспільним явищем можна розглядати формування багатоканальної системи фінансування вищої освіти з домінуючим положенням бюджетного фінансування у поєднанні з різними альтернативними, позабюджетними джерелами фінансування. Важливо відмітити, що цей процес іде не шляхом форсування комерціалізації навчання, простою заміною бюджетних джерел позабюджетними, а шляхом розмивання меж між ними, розвитку студентського кредитування, недержавних комерційних організацій. У розвинутих країнах держава зберігає свої зобов'язання щодо фінансування поточних витрат на освіту, капітальних витрат і перш за все фінансування вузівської науки, витрат на будівництво і розширення вузівської науки.

Разом з тим останнім часом отримала поширення орієнтація на два види вищої освіти. Навіть значна частина учнів ПТУ вказує на необхідність навчання у двох вузах (13-14%), а серед студентів вищих навчальних закладів такої точки зору дотримується понад 40% студентів. Характерно, що цей показник зростає зі зростанням реальних доходів сім'ї. Тобто серед членів родини з високим рівнем доходів кількість тих, хто хоче отримати другу вищу освіту, є значно більшою, ніж серед інших.

Зростання зацікавленості до другої вищої освіти зумовлено не лише бажанням отримати додатковий освітній ресурс, але і недостатньою якістю професійної підготовки у багатьох вузах, а також потребою ринку праці. Адже далеко не завжди випускник вищого навчального закладу може за обраною спеціальністю знайти достойне робоче місце. А тому він вимушений отримувати другу вищу освіту, затребувану на ринку праці.

Здійснюючи підготовку кадрів, доцільно застосовувати принцип, який набув широке застосування у вузах Китаю: "менше, але краще; нове, але практичне, широко, але глибоко". У цьому контексті змінюється роль і значення викладача як центра навчального процесу. Особлива увага має бути приділена розвитку творчої ініціативи студентів, здатності застосовувати отримані знання на практиці і пристосуванню її до нових умов.

До речі, проблема якості освіти хвилює населення багатьох країн світу. Понад 50% населення США вважає, що одним із головних завдань адміністрації Президента Дж. Буша – молодшого є підвищення якості освіти [10. с. 37]. Нині багато країн Європи працюють над підвищенням якості освіти, підготовки кадрів, забезпеченням їх ефективного використання. Адже нині, як свідчать матеріали соціологічних досліджень, майже третина із тих, хто має вищу освіту, виконує роботу, яка не відповідає профілю їх освіти. А це означає, що державні кошти, витрачені на їх підготовку, використовуються неефективно. Як відомо, останнім часом ООН і Світовий банк для зіставлення рівня розвитку різних країн користуються показником – ІЛР (індекс людського розвитку, Human Development Index), який враховує середню тривалість життя населення, рівень освіченості і реальний ВВП на душу населення. Рівень освіти визначається шляхом встановлення рівня грамотності дорослого населення з урахуванням середнього числа років, проведених у школі.

Революція в освіті вивела раніш слаборозвинені країни у число найрозвиненіших країн світу. Приміром, саме такий підхід забезпечив таким країнам, як Сінгапур, Ірландія вийти у число країн з високим ІЛР. До речі, Ірландія чи не єдина країна, яка витрати на розвиток освіти розглядає як інвестиції, а не як соціальний вантаж на бюджет. У відповідності з таким підходом у даній країні змінена система національних рахунків. У результаті уже у 2002 р. Ірландія за ІЛР серед 174 країн зайняла 19-те місце.

Модернізація освіти має бути направлена на відповідність базовим принципам ринкової економіки, на перетворення освіти у важливий ресурс особистого, суспільного і державного розвитку, у ресурс реалізації важливих для громадян, суспільства і держави ціннісних орієнтирів, до яких можна віднести свободу, добробут і безпеку. Отримання освіти має бути економічно і соціально ефективним, має забезпечувати певний ефект. Інноваційний характер освіти стає важливим інструментом успішної конкуренції вищої школи з іншими соціальними інститутами. Сьогодні для створення у молоді позитивного іміджу вищої освіти важливо не лише забезпечити зміст, але і форми, технології навчання.

Використання сучасних інформаційних технологій не лише підвищує ефективність "освітнього процесу, але і сприяє його" привабливості в очах студентів. Однак, не зважаючи на певні позитивні зрушення у цьому плані, рівень використання сучасних технологій у більшості вузів поки що дуже низький.

Роботодавці нині інвестують великі ресурси у структури, альтернативні державним – корпоративні університети, тренінгові компанії тощо. А вони відволікають від традиційних систем освіти не лише фінансові, але і кадрові ресурси, що негативно позначається на підготовці кадрів.

Підвищення рівня доступності вищих навчальних закладів не варто розглядати однозначно. Однак високий рівень доступності – це не завжди позитивний момент. Він має і негативний бік. Розширення можливості отримати вищу освіту зі слабо вираженими здібностями до навчання призведе в кінцевому результаті до девальвації вузівського диплому, втрати ним важливої функції – служити сигналом про якість робочої сили на ринку праці.

Якість підготовки кадрів – поняття дуже містке, що визначається багатьма чинниками, які можна згрупувати наступним чином:

- потенціал (матеріально-технічний, фінансовий, кадровий, тобто рівень і якість забезпечення навчального процесу приміщеннями, обладнанням, оргтехнікою); кількісні та якісні параметри кадрового потенціалу;

- менеджмент, що включає кількість, структуру та рівень професійної підготовки, стаж управлінців, оцінку управлінської діяльності у відповідності з міжнародними стандартами.

Особливу тривогу викликає якість освіти в заочних і екстернатних відділеннях як у державних, так і недержавних вузах. Проблема якості підготовки стосується і денних відділень. Останнім часом значна частина студентів денних відділень поєднують навчання з трудовою діяльністю, що не дозволяє їм повноцінно навчатись. Зростання масштабів підготовки кадрів шляхом розвитку заочного навчання, зниження вимог до студентів денних відділень деформує ринок освітніх послуг. А саме якість людського капіталу обумовлює конкурентоздатність робочої сили, продуктивність праці та розвиток економіки в цілому.

Тому необхідність суттєвого підвищення якості професійної підготовки є однією з найгостріших проблем. Адже вектор якісного стану населення набуває все більшого значення в розвитку країни, визначаючи параметри людського і соціального капіталу. Підвищенню якості підготовки кадрів у нашій державі сприяв відхід у системі ліцензування та акредитації від практики використання подвійних стандартів до навчальних закладів різних типів і форм власності. Однак вирішення проблеми якості передбачає і цілий ряд інших заходів, серед яких "поліпшення матеріально-технічної бази навчальних закладів, кадрового потенціалу тощо.

Виходячи з вимог економіки, заснованої на знаннях, особливо велике значення має структура попиту на третинну освіту в розрізі спеціалізації. В нинішніх умовах зростає попит на освіту у сфері "суспільствознавчих" наук і зменшується – на природничі науки. В середині цих великих секторів мають місце значні відмінності у темпах зростання попиту на окремі дисципліни і спеціальності. Високими темпами зростає попит на такі групи спеціальностей як "інформатика та обчислювальна техніка", "екологія і природокористування" тощо.

У професійній освіті важливе місце займає структура підготовки кадрів за різним рівнем (I-II і III-IV рівнів акредитації; фахівців з вищою освітою і професійно-технічною освітою). Як відомо, останні 1,5 десятиріччя характеризуються тим, що в цей час появились навчальні заклади різних форм власності. І роботодавці все активніше вкладають кошти у розвиток альтернативних діючій системі освіти навчальні заклади – тренінгові компанії, системи внутріфірмової підготовки кадрів, корпоративні університети, в яких, як правило, поєднується навчання і професійна діяльність. У той же час роботодавці недостатню увагу приділяють розвитку професійно-технічних навчальних закладів. І це при тому, що рівень кваліфікації – одна з найголовніших вимог роботодавців до найманої робочої сили. Тому надзвичайно важливим є створення ефективного механізму взаємодії роботодавців і навчальних закладів, орієнтованого на покращення підготовки і забезпечення працевлаштування молодих робітничих кадрів і спеціалістів. Якщо підготовка випускників вузів динамічно зростає, то ПТУ – стабілізувалось.

Кількість випускників профтехучилищ у 2003 р. склала на 1,7 тис. менше, ніж у 1995 р.; випуск із вузів I-II рівнів акредитації – на 28,4 тис., а III-IV рівня акредитації – у 2,8 раза більше.

Зростання числа випускників вузів III-IV рівнів акредитації не є прямим індикатором зростання пропозиції праці зі сторони спеціалістів в масштабах всього економічно активного населення. Найбільш інтенсивно число зайнятих з вищою освітою III-IV рівнів акредитації росло в галузях, які надають послуги – торгівля, ресторанне господарство, фінанси і кредит, страхове забезпечення. Адже саме ці сектори економіки розвиваються найбільш інтенсивно. Найнижчі темпи характерні для підготовки кадрів для галузей, що виробляють товари – промисловість, сільське і лісове господарство.

Таким чином і формування певної економічної моделі розвитку, і зростання потреби в освіті, і підвищення її якісного рівня, у зв'язку із значним збільшенням частки інтелектуальної праці у ВВП, зумовило: утворення гуманістичного світогляду у майбутніх фахівців, демократизму та плюралізму в роботі навчальних закладів;

здійснення прориву у комунікаційних технологіях, що дозволяє реалізувати гуманістичні підходи і передові методи навчання.

Однак структура підготовки кадрів не є науково обґрунтованою. Модернізація освіти потребує структурних змін, співвідношення потреби підготовки кадрів різних рівнів. На цьому має бути зосереджена увага дослідників. А освіта має стати інвестиційно привабливою, має бути забезпечена ефективність діяльності навчальних закладів, прозорість фінансових потоків, незалежної оцінки якості знань. Інвестиційна привабливість буде залежати від інноваційного характеру розвитку освітньої і практичної діяльності. В умовах недостатнього фінансового забезпечення важливим також є розробка ефективного фінансово-економічного механізму ресурсного забезпечення освітньої діяльності на всіх рівнях освіти, зосередження ресурсів на найбільш пріоритетних напрямках розвитку освіти. Інвестиційна привабливість у значній мірі залежить від економічної самостійності освітніх закладів, зниження інвестиційних ризиків вкладень в освітню сферу, забезпечення прозорості процесів фінансово-господарського управління тощо.

Література

1. Жильцов Е. Н. О концептуальных подходах к реформированию механизма финансирования российского высшего образования, *Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов*, 2004, № 3. – С. 6.
2. Куценко В. Соціально-економічна модифікація в контексті побудови соціальної держави в Україні // *Економіка України*, 2004, № 11. – С. 77–86.
3. Майоров И. Финансирование высшего образования в Европе: структурные сдвиги // *Общество и экономика*, 2004, № 9. – С. 167–180.
4. Мониторинг профессиональной подготовки кадров на рынке образовательных услуг // *Проблемы теории и практики управления*, 2004, № 4. – С. 96–100.
5. Мониторинг соціально-економічного розвитку регіонів України за 2003 рік. К. 2004, 252 с.
6. Повний текст Болонської Декларації: <http://www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/>.
7. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в руслі загальноєвропейських тенденцій // *Стратегічна панорама*, 2004, № 3. – С. 165–168.
8. Програма діяльності Кабінету Міністрів України "Назустріч людям" К., 2005, 63 с.
9. Рівень освіти населення України. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. К.: Держкомстат, 2003, 218 с.
10. Соціально-економічна захищеність населення України. Стан, тенденції, напрямки використання. К. 2003, 148 с.
11. Субботин А. К. Глобальная образовательная стратегия и бизнес-образование для развивающихся стран в первой четверти XXI в. // *Экономика образования*, 2002, № 4. – С. 37.
12. Статистичний щорічник України за 2003р. К.: КОНСУЛЬТАНТ, 2004, с. 349.

Редакція отримала матеріал 22 квітня 2005 р.